

Lärare -så här ger du dina elever möjlighet att delta

Du vet väl om att du som lärare har en skyldighet att ta reda på och lyssna på elevernas åsikter.

Det är bra att lyssna på eleverna, eftersom ni då tillsammans kan förbättra atmosfären i skolan och fatta bättre beslut där. Eleverna känner sig mer motiverade att studera när de kan påverka innehållet, sätten och miljön för lärandet. Den här broschyren ger dig information om barnets rätt att bli hörd. Du får också tips om hur du kan ge dina elever möjlighet att delta.

FN:s konvention om barnets rättigheter som grund för lärarens arbete

Förenta nationerna (FN) antog en konvention om barnets mänskliga rättigheter 1989. Denna konvention kallas konventionen om barnets rättigheter. Konventionen gäller i Finland som lag. Konventionen binder i första hand finska staten och alla myndigheter, även lärare.

I barnkonventionen finns bestämmelser om vissa särskilda rättigheter som inte förekommer i andra konventioner om mänskliga rättigheter. Dessa är:

- rätt till utveckling
- rätt till särskilt skydd och speciell omvårdnad
- rätt att uttrycka sin åsikt och få den respekterad
- skydd mot alla former av våld, försummelse, misshandel och utnyttjande
- rätt till vila, lek och fritid
- rätt att få sina intressen (barnets bästa) bedömda och sätta i främsta rummet vid alla åtgärder och beslut som rör barnet

Konventionens grundprinciper är barnets bästa i främsta rummet (art 3 (1)), icke-diskriminering (art 2 (2)), rätt till utveckling (art 6) och rätt till inflytande (art 12). I alla beslut som rör barn måste barnets bästa komma i främsta rummet. Det innebär att när man fattar ett beslut måste man ta hänsyn till att inget av barnets rättigheter kränks.

Artikel 12 förpliktar lärare att ta reda på barnens åsikter

1. *Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.*
2. *För detta ändamål ska barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.*

Varje barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter och få information i alla frågor som rör barnet.

- Ett barn kan påverka frågor som gäller det själv allt efter ålder och mognad.
- En fråga som rör barnet behöver inte vara juridisk, utan den kan gälla vad som helst i det dagliga livet.
- Ett barn behöver emellertid inte säga sin åsikt om det inte vill, och det får inte heller utsättas för påtryckningar för att göra det.

Som lärare har du en skyldighet att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses

Den primära skyldigheten att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses har finska staten och alla myndigheter, däribland lärare.

- Detta säkerställs genom lagstiftning, barnvänliga tillvägagångssätt, rådgivning och anvisningar.
- Staten och myndigheterna har en skyldighet att berätta för barnen om deras rättigheter.
- Den som fattar beslut som rör ett barn är skyldig att se till att barnet har fått uttrycka sina åsikter.
- Den som fattar beslut som rör ett barn är skyldig att informera barnet om beslutet på ett begripligt sätt.

Icke-diskriminering är alla barns rättighet oavsett barnets eller dess vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt, etniskt eller socialt ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt. Därför är alla barn har rätt till inflytande och delaktighet.

Elevers rätt till delaktighet finns i lagen om grundläggande utbildning och i läroplansgrunderna

47 a §

Utbildningsanordnaren ska främja alla elevers delaktighet och se till att alla elever har möjlighet att delta i skolans verksamhet och utveckling samt att de har möjlighet att uttrycka sin åsikt i frågor som gäller elevernas ställning. Eleverna ska ges möjlighet att delta i beredningen av läroplanen och de planer som hänför sig till den och i beredningen av skolans ordningsstadga.

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen

Kompetensområdena inom mångsidig kompetens gällande kulturell och kommunikativ kompetens (K2) samt förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid (K7) betonar barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska beaktas med hänsyn till barnets ålder och mognad.

I läroplanen nämns bland annat:

- Skolarbetet ska erbjuda eleverna gott om tillfällen där de får öva sig att framföra sina åsikter på ett konstruktivt sätt.
- Elevernas rätt att delta i beslutsfattande enligt sin ålder och utvecklingsnivå ska respekteras i skolan.
- Skolarbetet ska systematiskt främja kännedom och respekt för de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter och att man handlar enligt dem.

Så här ger du eleverna möjlighet att delta

Skapa gemensamma spelregler

Regler som skapas tillsammans gör att eleverna följer dem.

Ta hänsyn till dina elevers åsikter

Du behöver inte tänka på allt ensam – det kommer många bra idéer från elever! Att göra eleverna delaktiga är inte bara att fråga om enstaka åsikter, utan kontinuerlig växelverkan.

Skapa bra förutsättningar för elevernas delaktighet

Diskutera med eleverna hur de kan påverka skolgången och skoltrivseln.

Elevernas trivsel i skolan kan förbättras genom att involvera dem i att ordna och inreda i klassen.

Ge eleverna en aktiv roll i att utveckla skolarbetet. Du kan till exempel be eleverna komma med feedback om din egen undervisning.

Till exempel kan eleverna tänka på intressanta fenomen som de skulle vilja utforska och på arbetsmetoder de föredrar. Lärarens uppgift är att lägga upp arbetet efter målen.

Utmana - underskatta inte!

Barnets åsikt och barnets bästa är olika saker. Barnets åsikt är inte nödvändigtvis i enlighet med barnets bästa. Den vuxna bör ta hänsyn till barnets åsikter med beaktande av dess ålder och utvecklingsnivå, men det slutliga beslutet fattas av den vuxna.

Låt eleverna ta ansvar för att agera i grupp och ta hänsyn till andra. Läraren är ledare och vuxen i gruppen.

Kom ihåg att berömma och uppmuntra. En spiral av positiv växelverkan matar sig själv. Att ge beröm är lärarens rättighet och skyldighet!

Eleverna är redo att prata och delta om den vuxna vill eller har tid att lyssna.

Har dina elever möjlighet att påverka innehållet, metoderna och miljön för inläringen?

Lyssnar du på dina elever?

Har du kommit ihåg att ge en elev möjlighet att ge sin synpunkt innan du vidtagit disciplinära åtgärder?

Har en elev fått en motivering till ett beslut som rört honom eller henne och blivit underrättad om hur hans eller hennes synpunkt beaktats i beslutet?

Gå igenom de skolvisa resultaten i Skolhälsoenkäten tillsammans med eleverna och diskutera resultaten med dem. Vad är bra i er skola och vilka saker behöver förbättras?

Gör övningen "Var står du?" med dina elever.
Se övning 35 i handboken *Compasito*.

Läs mer »

FN:s konvention om barnets rättigheter

**Barnets rätt att bli hörd – allmän kommentar
från FN:s kommitté för barnets rättigheter**

**Allmän information om barns rättigheter:
www.lapsenoikeudet.fi/pa-svenska/**

**Compasito – handbok för utbildning i mänskliga
rättigheter för barn, på finska**

**Compasito – handbok för utbildning i mänskliga
rättigheter för barn, på engelska**

**Webbplats om barns rättigheter riktad till barn i lågklasserna:
www.lastensivut.fi/sv**

Upphovsinformation:

Severi Tonttila

Mikko Kauppinen

Östra Finlands universitet

Institutionen för tillämpad pedagogik och lärarutbildning

Barnombudsmannens byrå

Jyväskylä